

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

C. S. Lewis – Problém bolesti

Analýza základních Lewisových argumentů k problematice lidské bolesti

Vedoucí práce: PhDr. Vojtěch Šimek Th.D.

Autor práce: Jaroslav Klíma

Obor: Filosofie (KS)

2025

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím zdrojů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

14.března 2025

Jaroslav Klíma

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval především své rodině, své manželce Martině, za neutuchající podporu a trpělivost v průběhu celého mého studia. Poděkování pak patří také PhDr. Vojtěchu Šimkovi Th. D. vedoucímu mé práce, za cenné rady, připomínky a podporu, nejen při psaní této práce. Současně bych také poděkoval všem vyučujícím katedry filosofie a teologie, kteří můj život obohatili nejen filosofií samotnou, ale i svým vlastním a inspirujícím bytím.

OBSAH

ÚVOD	5
1.1 Život a intelektuální zázemí C. S. Lewise.....	7
1.2 C. S. Lewis spisovatel, apologeta a filosof	11
1.3 C. S. Lewis versus Elizabeth Anscombe.....	15
2 Analýza knihy Problém bolesti	18
2.1 Struktura díla, přehled kapitol a jejich obsahu	18
2.2 Klíčové body Lewisovy argumentace	19
Božská všemohoucnost	19
Božská dobrotivost.....	21
Lidská špatnost a pád	24
Lidská bolest	25
3 Reflexe Lewisova pojetí bolesti	29
3.1 Lewis kontra H. S. Kushner	29
Pojetí Boží všemohoucnosti a role Boha ve světě.....	29
Vztah mezi utrpením a hříchem	30
Jaká je správná recepce utrpení?	31
Jak vnímají naději a smysl bolesti?	31
Stručné závěrečné srovnání C. S. Lewise s H. S. Kushnerem	32
Závěr.....	33
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	35

ÚVOD

Bolest a utrpení patří k nevyhnutelným aspektům lidské existence. Ať už se s bolestí a utrpením setkáváme sami v nejrůznějších podobách a intenzitách v průběhu našich životů přímo, nebo k nám přichází skrze strasti našich bližních, rodiny, příbuzných či přátel a známých. Manželství je v tomto ohledu samostatnou a velkou kapitolou lidského života. Je paradoxem mezi ideou či ideálem harmonického souzení a často trnitou realitou soužití dvou odlišných druhů člověka, ženy a muže. Přirovnal bych manželství ke šlechtění růží. Vyžaduje práci, hodně práce, a člověk se nezřídka kdy poraní o četné trny krásných rostlin. Přesto však šlechtění růží stojí za tu strast. Krásné a upravené rostliny nepřeborných barev a vůní, které byly pozvednuty ze své planosti a divokosti. A nejen to, nejen ušlechtilost oněch květů je výsledkem procesu šlechtění, ale i onen zahradník či zahradnice se sám stává ušlechtilejší, trpělivější a lepší tou veškerou námahou. V manželství jsou si sobě oba manželé vzájemně zahradníkem i růží trnitou. Oba zakouší bolesti i strasti, které spolu nejen překonávají, ale které si také působí. Stejně tak jako zakouší radost a štěstí, které je hojí a blaží. A jsou-li v práci šlechtitele oné růže manželství vytrvalí a houževnatí, oba tím krásní a jsou dobří.

S tématem bolesti a utrpení přicházíme do styku také zcela nepřímou, skrze knihy, studium historie, skrze sdělovací prostředky či jiná média. Bolest a utrpení je zásadním motivem či součástí bájí, legend, kultury, společnosti a náboženství. Je doslova esenciální součástí lidského bytí. V Bibli se s bolestí a utrpením setkáváme prakticky všude, od knihy Genesis až po knihu Zjevení. Mohl bych ve výčtech pokračovat dále, ale myslím, že pro úvod je již všem jasné, s jakým rozsáhlým tématem máme u bolesti a utrpení co do činění.

Filosofie jakožto nejobecnější věda věd se skrze lidský logos snaží uchopit lidský život, bytí, existenci a celý svět. Hledá „The Answer to the Ultimate Question of Life, the Universe, and Everything“¹. Filosofie spolu s teologií vedou celou řadu úvah, které stále vyvolávají hluboké otázky nejen o smyslu a podstatě lidského života či života jako takového, ale také o smyslu a podstatě jeho aspektů, jakými jsou právě bolest a utrpení. Může být utrpení smysluplné? Pokud je Bůh dobrý a všemohoucí, proč dopouští bolest? Proč se špatné věci stávají dobrým lidem? Kde byl Bůh v době holocaustu či jiných nezměrných tragédií jednotlivců či celých etnik? Bolest a utrpení se však netýkají pouze lidí, ale i zvířat. To je další velice široké téma či část otázky bolesti. Do jaké míry, jak a zdali vůbec můžeme zvířata uvažovat do našeho

¹ADAMS, D. (1979): The Hitch hiker's Guide to the Galaxy, s. 136.

tématu bolesti? A co je vůbec bolest a utrpení? Jedná se snad o dva pojmy stejného obsahu, či jde o něco zcela odlišného? Je to jen člověk, který může cítit utrpení i bolest, nebo jsou zvířata také schopna vnímat utrpení? Je bolest jednotlivce čistě subjektivní a nepřenositelná? Otázky takového kalibru zdají se býti logickými a legitimními. A právě proto tyto a jim podobné otázky vedly k hledání odpovědí, a to od počátku historie civilizovaného lidstva.

Téma bolesti a utrpení je v pravdě veliké a věčné. Proto se v průběhu času tématu bolesti a utrpení věnovala celá řada velice významných myslitelů. Od dob řecké moudrosti přes stoicismus, scholastiku, novověk až po moderní věk lidstva. Rád bych vám v rámci této práce hlouběji představil přístup jednoho z pozoruhodných a významných myslitelů dvacátého století, kterým bezesporu byl irský spisovatel, filosof a teolog Clive Staples Lewis. Ten věnoval právě problematice bolesti a utrpení svoji knihu *Problém bolesti* (The Problem of Pain).

Kniha *Problém bolesti* představuje Lewisův pokus racionální obhajoby existence utrpení v kontextu křesťanské víry. Lewis, známý svou schopností přístupně a přesvědčivě formulovat hluboké myšlenky, se v této práci zaměřuje na otázku, proč trpíme a jak může bolest souviset s Boží dobrotou a láskou. Jeho argumentace se opírá o tradiční křesťanské učení, ale zároveň se snaží oslovit i skeptiky a ty, kteří mají s vírou potíže právě kvůli realitě utrpení.

Tato bakalářská práce se zaměří na hlubší analýzu *Problému bolesti*, jeho základních myšlenek, Lewisových východisek a jejich možných slabin. V první kapitole si nejprve představíme Lewise samotného. Jeho život i jeho filosoficko-teologické zázemí, které formovalo jeho myšlení a nahlížení tohoto světa. Podíváme se na vývoj jeho osobní spirituality či odvrát a návrat k jeho víře. Ve druhé kapitole se podrobněji zaměříme na samotný obsah knihy a její hlavní teze. Tedy Lewisovo východisko k problému bolesti a utrpení. Třetí kapitola bude věnována sekundární literatuře, která nabídne porovnání Lewisova přístupu s jiným přístupem k lidské bolesti a utrpení. Nabídnu krátké porovnání s Lewisovým současníkem, newyorským rabínem Haroldem S. Kushnerem, který se tématem na rovině lidského utrpení také zabýval a věnoval mu celou knihu. Na samotný závěr třetí kapitoly bych se rád pokusil o shrnutí vlastního pohledu na problematiku bolesti a utrpení či kritiku Lewisových pozic. Cílem této práce je tedy nejen rozebrat a analyzovat základní argumentaci Lewisova *Problému bolesti* týkající se člověka, ale také ji porovnat s odlišným přístupem a nabídnout vlastní krátkou reflexi tématu.

1 Clive Staples Lewis

1.1 Život a intelektuální zázemí C. S. Lewise

Clive Staples Lewis se narodil 29. listopadu 1898 v Belfastu. Belfast byl v té době součástí Irského království v rámci Spojeného království Velké Británie a Irska. Lewis se po celý život cítil být Irem. Pocházel z dobrých poměrů, jeho rodina byla dobře postavená a kladla velký důraz na vzdělání. Oba jeho rodiče byli velice vzdělaní, matčina rodová linie byla doslova plná vzdělavců a elity Irska. Otec Albert James Lewis (1863–1929) byl právníkem. Matka Florence Augusta Lewis, roz. Hamilton, (1862–1908) byla absolventkou Royal University of Ireland, což bylo ve druhé polovině devatenáctého století pro ženu něco mimořádného. Byla dokonce vůbec první ženou, která na univerzitě v Belfastu promovala v oboru matematiky.² Zároveň byla dcerou Thomase Hamiltona, kněze irské církve, a vnučkou Hugha Hamiltona, filosofa, matematika, univerzitního profesora a pozdějšího biskupa irské církve. Ani její druhý dědeček nebyl neznámým člověkem, John Staples byl dlouholetým členem irského parlamentu. Lewisův rodinný kruh pak uzavíral jeho starší bratr Warren Lewis, který jako zbytek rodiny miloval knihy, jež byly jejich společnou vášní. Není divu, že C. S. Lewis četl již ve věku tří let, od pěti let potom začíná psát své první fantastické příběhy plné antropomorfních zvířecích hrdinů.³

Bez zajímavosti není ani jeho vztah k vlastnímu jménu. Celé své jméno Clive Staples Lewis neměl vůbec v lásce. Pokud musel používat své oficiální jméno, pak obě křestní jména používal pouze ve formě iniciál, tedy C. S. Všichni jeho blízcí ho znali jako Jacka. Nejprve si říkal Jacks, na jiné jméno prý ani nereagoval. Jméno Jacks přejal od svého milovaného psa, který posel pod koly vozu a Lewisovi velice chyběl. Z původního Jacks se časem vyvinul Jack, tedy jméno, pod kterým ho znali i oslovovali všichni jeho blízcí včetně rodiny, přátel či kolegů. Do konce svého osobního života jiné jméno nepoužíval.⁴

Lewis se do svých devíti let, tedy do poloviny roku 1908, vzdělával soukromě, prostřednictvím své vzdělané matky a soukromých učitelů. Právě v roce 1908 se jeho život radikálně mění, když na rakovinu umírá jeho milovaná matka Florence. Lewisův otec byl velice zaneprázdněný muž, plně oddán svému úřadu a povolání. Mladý „Jack“ byl tedy poslán do internátní školy Wynyard School v Anglii, kam o tři roky dříve nastoupil i jeho starší bratr

² McCARTNEY, M. (2024): článek *The Lion, the Witch and the Graduate*. *Mathematics Today* 60, s. 58.

³ Srov. DURIEZ, C. (2013): *C.S. Lewis: A Biography of Friendship*, s. 14.

⁴ Srov. DURIEZ, C. (2013): *C.S. Lewis: A Biography of Friendship*, s. 10.

„Warnie“ (Warren Lewis). Škola byla dle pozdějších Lewisových slov peklem. Ve své knize *Surprised by Joy* nazývá Lewis onu školu jako *Belsen*, tedy odkazem na tábor *Bergen-Belsen*.⁵ Ústav byl veden ředitelem Robertem Capronem, který byl despotický tyran, a pobyt v jeho ústavu mladému Lewisovi způsobil trauma. Škola byla však k Lewisově štěstí zanedlouho uzavřena. Důvodem byl nedostatek zájemců o studium na Capronem vedené škole.⁶

Po uzavření Wynyard School se Lewis vrátil zpět do Irska do Campbell College. Campbell College byla škola, která se nacházela v části jeho rodného Belfastu. Kvůli zdravotním potížím dýchacích cest však ani v této škole nepobyl příliš dlouho. Nabrat sílu a zdraví odjel Lewis do Cherbourg House, což byla přípravná škola pro další studium na univerzitě, sídlící v malebném a zdravém prostředí lázeňského města Malvern v hrabství Worcestershire. Ve stejném městě pak nastoupil na univerzitu, konkrétně na Malvern College. Na této univerzitě však nebyl příliš spokojený. Jednalo se o klasickou britskou univerzitu, kde bylo velice kompetitivní prostředí, které nevyhovovalo Lewisovu naturelu. V tomto těžkém období Lewis také přichází o svoji víru a kolem patnáctého roku věku se stává ateistou.⁷

Prvním opravdu zásadním mentorem Lewise se po opuštění Malvern College stává jeho soukromý učitel William T. Kirkpatrick, který byl bývalým ředitelem Lurgan College. Kirkpatrick byl nekompromisní racionalista, metodický myslitel a výjimečný klasik. Proslul svým přísným stylem výuky, který byl založen na neustálém logickém zpochybňování a zdokonalování argumentace. Lewis vzpomínal na jejich první rozhovor, kdy pronesl neformální poznámku o počasí a Kirkpatrick ho okamžitě podrobil přísnému výslechu, aby zjistil, zda má dostatečné důvody pro svůj úsudek. Takový přístup byl pro mladého Lewise šokující, ale zároveň fascinující. Pod Kirkpatrickovým vedením Lewis studoval latinu, řečtinu, filosofii a klasickou literaturu s nesmírnou intenzitou. Výuka nebyla pouhým memorováním, ale hlubokým ponořením se do textů a důkladným porozuměním jejich logické struktury. Kirkpatrick ho naučil přesně definovat pojmy, vyvracet argumenty a systematicky uvažovat, což byly schopnosti, které se později odrazily v celé Lewisově literární a apologetické tvorbě. Když Lewis nastoupil ke Kirkpatrickovi, byl už přesvědčeným ateistou. Kirkpatrick, sám skeptik a racionalista, tento postoj dále posiloval. Naučil Lewise myslet přísně logicky, bez předsudků, což ho v té době odvracelo od jakékoli náboženské

⁵ Bergen-Belsen byl německý koncentrační tábor osvobozený britskou armádou.

⁶ Srov. LEWIS, C.S. *Surprised by Joy*, s.15

⁷ SAYER, G. *Jack: C. S. Lewis and His Times*, s. 42.

víry. Lewis si pod jeho vedením osvojil přesvědčení, že jakýkoli názor musí být přísně podložen důkazy a rozumovou argumentací. Tento vliv byl patrný i v pozdějším životě. Ačkoli se Lewis v dospělosti stal křesťanem a křesťanským apologetou, nikdy nepřestal zdůrazňovat důležitost racionální argumentace ve víře. Jeho apologetická díla, jako *K jádru křesťanství* nebo *Problém bolesti*, jsou příklady toho, jak se naučil formulovat své myšlenky, s neochvějnou logickou přesností, což byla jednoznačně Kirkpatrickova stopa.⁸

Druhým zásadním vlivem v Lewisově mládí byl irský básník William Butler Yeats. Lewis, známý svou hlubokou láskou k literatuře a filosofii, měl k dílu tohoto básníka v mládí silný vztah. Ten nebyl osobním přátelstvím, Lewis a Yeats se nikdy nesetkali, ale Lewis Yeatse velmi obdivoval a jeho poezie měla vliv na Lewisovo vlastní myšlení a literární tvorbu. Lewis byl rodák z Belfastu, tedy z města, kde se Yeats často pohyboval, i když jeho srdce patřilo spíše západnímu Irsku. V mládí se Lewis cítil být silně spojen s irskou krajinou a kulturou a Yeats, který byl jedním z nejvýznamnějších představitelů keltského obrození, v něm tento cit posiloval. Jako student na Malvern College a později na Oxfordské univerzitě Lewis Yeatse četl s nadšením. Fascinovala ho Yeatsova symbolika, mytologie a hluboká duchovnost. Ačkoliv se později Lewis stal horlivým křesťanem, v mládí ho přitahovala Yeatsova fascinace okultismem, mysticismem a pohanskou imaginací. Ve svých denících si poznamenal, že Yeats byl jedním z mála básníků, jejichž dílo četl znovu a znovu. Lewisovy literární názory na Yeatse se odrážejí i v jeho akademické práci. V roce 1944 napsal esej *Shelley, Dryden and Mr. W. B. Yeats*, kde ho chválil jako jednoho z velkých básníků své doby. V soukromé korespondenci se několikrát zmiňoval o tom, že Yeats byl jedním z jeho literárních vzorů, i když s ním nesouhlasil ve všem. Lewis byl například skeptický k Yeatsově okultnímu přesvědčení, ale obdivoval jeho schopnost vytvářet bohaté mytické světy plné hlubokého významu. Je zajímavé, že zatímco Yeatsova poezie měla na Lewise vliv v mládí, v dospělosti už ho tolik neoslovovala. Po svém obrácení ke křesťanství se od Yeatsových mystických a esoterických témat odklonil a více se soustředil na tradiční křesťanské autory, jako byl Dante či Milton. Přesto Yeats zůstal jedním z básníků, které Lewis respektoval, a jeho tvorba se nepřímo odrazila i v některých částech Lewisovy beletrie, například v *Letopisech Narnie*, kde lze najít podobný smysl pro symbolismus a mýtus. Lewisův vztah k Yeatsovi tedy nebyl jen obdivem k jeho poetickému talentu, ale i hlubokým intelektuálním zápolením s jeho myšlenkami. I když se jejich filosofické a duchovní světy nakonec rozešly,

⁸ Srov. DURIEZ, C. *C.S. Lewis: A Biography of Friendship*, s. 40.

Yeats byl pro mladého Lewise důležitou literární inspirací, která mu pomohla formovat jeho vlastní poetickou a intelektuální vizi.⁹

Životní pout' mladého Lewise byla doslova plná silných a zlomových okamžiků, které měly zásadní vliv na formování jeho osobnosti a myšlení. Vstup na Oxfordskou univerzitu byl pro Lewise vytouženým cílem. Ten se mu sice splnil, ale záhy po jeho nástupu na věhlasnou univerzitu znovu zasáhl osud. Ten mladého Lewise poslal do krvavého dějiště první světové války. Psal se rok 1917, první světová válka byla stále v plném proudu a britští studenti byli povinni zapojit se do vojenské služby. Lewis nebyl výjimkou, a tak narukoval k důstojnickému výcviku. Stal se kadetem na *University Officers' Training Corps* a po intenzivním vojenském výcviku byl v roce 1917 jako podporučík zařazen k 3. praporu *Somerset Light Infantry*. Následně byl vyslán na západní frontu do Francie. Tam dorazil přesně 29. listopadu 1917, tedy v den svých narozenin. Zažil hrůzy zákopové války, která byla pro mladé vojáky děsivým střetnutím s realitou smrti, utrpení a chaosu. Bojoval v bitvě u Arrasu, jednom z krutých střetnutí na francouzském bojišti. V dubnu 1918, pouhý měsíc před svými dvacátými narozeninami, byl vážně zraněn dělostřeleckou palbou. Byl to britský granát přehradné palby, který dopadl příliš blízko vlastnímu britskému útoku na německé pozice. Zatímco jeho dva spolubojovníci padli k zemi mrtví, Lewis šrapnel také zasáhl, ale nezabil. Lewis byl převezen zpět do Anglie, kde se léčil v nemocnici. Hrůzy první světové války přežil, ale v jejích zákopech se setkal s brutální realitou smrti, což dále posílilo jeho tehdejší skeptický a ateistický pohled na svět. Přesto během války uzavřel slib se svým přítelem a spolubojovníkem Edwardem „Paddy“ Moorem, že pokud jeden z nich padne, druhý se postará o jeho rodinu. Jeho přítel Paddy však takové štěstí jako Lewis neměl, v roce 1918 padl. Po návratu do Anglie tak Lewis navázal blízký vztah s matkou svého padlého přítele. S Jane King Moore se velice spřátelil a prakticky až do její smrti ji považoval i oslovoval jako svoji adoptivní matku.¹⁰

Po návratu z první světové války na počátku roku 1919 se Lewis vrátil do akademického prostředí a nastoupil na Oxfordskou univerzitu, kde dokončoval svá studia. Díky stipendiu získanému ještě před nástupem na frontu mohl pokračovat ve studiu klasických jazyků a literatury na University College. Toto období jeho života bylo plné intelektuálního hledání, přátelství a postupného přehodnocování jeho filosofických i náboženských postojů. Lewis byl

⁹ Srov. DURIEZ, C. *C.S. Lewis: A Biography of Friendship*, s. 47.

¹⁰ Srov. DURIEZ, C. *C.S. Lewis: A Biography of Friendship*, s. 62–86.

mimořádně talentovaný student a jeho akademické výsledky byly vynikající. Během krátké doby dosáhl několika významných úspěchů, konkrétně to byly tyto:

- **1920** *First Class Honours* ve studiích klasické literatury (Literae Humaniores), což zahrnovalo historii a antickou literaturu.
- **1922** *First Class Honours*, tentokrát ve studiích anglické literatury.
- **1923** *First Class Honours* ve filosofii.

Jeho brilantní akademické výsledky mu otevřely dveře k dalšímu působení na Oxfordu. Kromě studia trávil mnoho času samostatným čtením a hlubokým zkoumáním literatury, zejména středověkých a renesančních textů, což se později promítlo do jeho odborné práce. Během těchto let začal Lewis vést intenzivní vnitřní dialog týkající se filosofie, náboženství a smyslu existence. Stále byl silným ateistou ovlivněným skeptickými autory, jako byli Bertrand Russell nebo George Bernard Shaw, ale zároveň jej fascinovala klasická i křesťanská literatura, zejména spisy George MacDonalda a G. K. Chestertona. V roce 1925, po několika letech akademického růstu, získal Lewis místo stipendisty a lektora anglické literatury na prestižní Magdalen College, což znamenalo oficiální začátek jeho akademické kariéry na Oxfordu. Jeho práce se zaměřovala především na anglickou literaturu středověku a renesance. Jako vyučující byl Lewis přísný, ale spravedlivý. Kladl důraz na precizní myšlení a logickou argumentaci. Byl známý svou schopností rychle odhalit slabiny v argumentaci studentů i kolegů a neměl problém vést dlouhé debaty na filosofická a literární témata. Přednášky o anglické literatuře, které vedl, se těšily veliké oblibě u studentů a byly hojně navštěvované.¹¹

1.2 C. S. Lewis spisovatel, apologeta a filosof

Na Lewisův akademický vývoj měl obrovský vliv jeho dřívější soukromý učitel William T. Kirkpatrick, který jej učil racionální analýze a přísné logice. Kirkpatrick byl skeptik a racionalista, což posílilo Lewisovo tehdejší ateistické přesvědčení. Když Lewis začal na Oxfordu vyučovat, jeho styl argumentace stále nesl jasný otisk Kirkpatrickovy metodologie, byl nekompromisní v logice a vyžadoval od studentů jasnost a preciznost myšlení. Během svého působení na Oxfordu se však Lewis začal aktivně setkávat s několika významnými osobnostmi opačného pohledu, než měl Kirkpatrick. Jeho kolegové a přátelé jako

¹¹ Srov. DURIEZ, C. C. S. Lewis: *A Biography of Friendship*, s. 40.

J.R.R.Tolkien, Hugo Dyson či Owen Barfield byli buď hluboce věřící, nebo se zabývali metafyzikou a spiritualitou. Zejména Barfield jej přiměl přehodnotit jeho materialistické přesvědčení. Častá setkání s nimi postupně změnila jeho myšlení a otevřela mu dveře ke spiritualitě. Jedním z klíčových lidí, kteří formovali jeho myšlení, byl jeho přítel a kolega J.R.R. Tolkien. Právě Tolkien měl zásadní vliv na Lewisův obrat ke křesťanství. Ačkoliv Lewis v mládí ztratil víru a stal se ateistou, jeho četba i diskuse s Tolkienem, Dysonem a Barfieldem a dalšími členy oxfordské diskusní skupiny The Inklings jej postupně přivedly zpět ke křesťanskému přesvědčení.

V druhé polovině 20. let tak začal Lewis pod vlivem Tolkiena a dalších kolegů uvažovat o možnosti existence Boha. Tolkien, hluboce věřící katolík, vedl s Lewisem dlouhé debaty o povaze víry, mýtu a pravdy. Jeden z klíčových momentů nastal v roce 1929, kdy Lewis dospěl k závěru, že Bůh skutečně existuje. Popisoval tento přechod jako bolestný, ale nevyhnutelný, nazval se „nejneochotnějším konvertitou v celé Anglii“. Jeho víra se však stále formovala a nebyla ještě plně křesťanská – spíše obecně teistická. Teprve v roce 1931, během procházky s Tolkienem a Dysonem, Lewis dospěl k přesvědčení, že Kristus je skutečně syn Boží. Tento moment znamenal definitivní přijetí křesťanství, které později ovlivnilo jak jeho spisy, tak jeho veřejné působení. Tato intelektuální společnost měla pro Lewise zásadní význam nejen akademicky, ale i osobně. V debatách s nimi rozvíjel své myšlenky, které později formuloval ve svých apologetických spisech.¹²

Během druhé světové války prošel Lewis obdobím, které zásadně ovlivnilo jeho veřejnou i literární činnost. Ačkoli sám nebyl vojákem ani přímým účastníkem bojů, jeho role jako intelektuála, spisovatele a řečníka měla nesmírný dopad na britskou morálku a duchovní život v těžkých časech. Nejvýznamnějším aspektem jeho válečné činnosti byly jeho rozhlasové přednášky pro BBC, které se později staly základem jeho slavné knihy *Mere Christianity* (*K jádru křesťanství*). S vypuknutím války v roce 1939 se mnoho britských intelektuálů, umělců a akademiků rozhodlo přispět válečnému úsilí. Lewis byl tehdy čtyřicátník a působil jako docent na Oxfordské univerzitě. Vzhledem k tomu, že už bojoval v první světové válce a utrpěl zranění, nebyl povolán do aktivní služby. Místo toho se zapojil do dobrovolných činností, například do hlídek domobrany (Home Guard), a pomáhal s ubytováním evakuovaných dětí z Londýna na venkově, které se usadily i v jeho domě *The Kilns* poblíž

¹² Srov. DURIEZ, C. *C.S. Lewis: A Biography of Friendship*, s. 111.

Oxfordu. V této době už byl Lewis známý jako akademik, literární kritik a autor křesťanských textů. Jeho knihy *The Problem of Pain* (*Problém bolesti*, 1940) a *The Screwtape Letters* (*Rady zkušeného ďábla*, 1942) se setkaly s obrovským úspěchem a oslovily nejen křesťanské čtenáře, ale i širokou veřejnost. Jeho schopnost jasně a přesvědčivě vysvětlovat složitá teologická témata z něj udělala ideálního kandidáta na roli, kterou mu nabídl BBC.

V roce 1941 byl Lewis osloven Jamesem Welchem, ředitelem náboženského vysílání BBC, aby přednesl sérii rozhlasových projevů zaměřených na křesťanství. BBC hledala osobnost, která by dokázala oslovit válečnou generaci, jež čelila neustálým náletům, nejistotě a morální krizi. Lewis byl ideálním kandidátem – nejen díky svému literárnímu talentu a jasnému vyjadřování, ale i díky tomu, že sám prošel válečnými zkušenostmi a dokázal se vcítit do lidí trpících hrůzami války. Jeho první série přednášek byla odvysílána na jaře 1941 a setkala se s nadšeným ohlasem. Jeho klidný hlas, hluboká upřímnost a schopnost vysvětlit křesťanské principy jednoduchým, ale intelektuálně důstojným způsobem oslovily nejen věřící, ale i skeptiky. Lewisovy projevy byly stručné, věcné, a přitom hluboce duchovní – měly schopnost uklidnit posluchače a dodat jim naději v temných časech. Během následujících tří let odvysílal několik sérií přednášek, které byly později spojeny do knihy *Mere Christianity* (*K jádru křesťanství*).

Témata jeho projevů zahrnovala:

- **Obecné morální zákony a lidská přirozenost.** Lewis vysvětloval, že existuje univerzální morální řád, který lidé instinktivně cítí, a že tento zákon ukazuje na Boží existenci.
- **Základy křesťanské víry.** Mluvil o roli Krista jako spasitele a o tom, proč je křesťanství nejen pravdivé, ale také racionálně přijatelné.
- **Křesťanská etika.** Zdůrazňoval ctnosti jako pokoru, lásku a odpuštění a jejich význam ve válkou sužovaném světě.

Jeho projevy měly mimořádný dopad. Ve válkou zmítané Británii, kde lidé čelili každodenním ztrátám, strachu a pochybnostem, se Lewis stal jedním z hlavních hlasů, které přinášely duchovní posilu. Na rozdíl od některých církevních vůdců, kteří mluvili příliš složitě nebo dogmaticky, byl Lewis schopen komunikovat přímo a srozumitelně, což mu přineslo široké publikum. Lidé poslouchali jeho projevy doma, v krytech během bombardování, vojáci je poslouchali v zákopech. Jeho slova byla zdrojem naděje a mnoho lidí díky němu začalo znovu přemýšlet o křesťanství. Lewis dostával stovky dopisů od

posluchačů, v nichž mu děkovali za jeho jasné vysvětlení víry a za útěchu, kterou jim přinášel. Jeden britský voják napsal: „Nikdy jsem nebyl věřící, ale když jsem slyšel vaše slova v rádiu, něco se ve mně změnilo. Děkuji vám za světlo, které přinášíte do této temnoty.“¹³

Navzdory obrovskému úspěchu se Lewis nevyhnul ani kritice. Někteří akademici a intelektuálové mu vyčítali, že „popularizuje“ křesťanství a že jeho argumentace je příliš jednoduchá. Někteří duchovní naopak tvrdili, že jeho projevy nejsou dostatečně teologicky podložené a že se příliš snaží přizpůsobit širokému publiku. Lewis si však z kritiky mnoho nedělal. Jeho cílem nebylo dělat akademickou teologii, ale oslovit běžné lidi, kteří potřebovali víru a naději v těžkých časech. Sám se považoval za „prostého křesťana“ a jeho poselství bylo zaměřené na základní otázky víry, nikoli na složité akademické debaty.¹⁴

Válka skončila v roce 1945, ale Lewisova sláva a vliv zůstaly. Jeho rozhlasové projevy se později staly jedním z nejdůležitějších děl moderní křesťanské apologetiky a kniha *Mere Christianity*, která z nich vznikla, se dodnes prodává v milionech výtisků po celém světě. Druhá světová válka tak proměnila Lewise nejen v jednoho z nejvýznamnějších britských intelektuálů své doby, ale i ve veřejného obhájce křesťanství. Jeho slova přinesla útěchu a smysl v době, kdy lidé zoufale hledali naději, a dodnes inspirují čtenáře i posluchače po celém světě.

Kromě své filosofické a vědecké tvůrčí činnosti napsal Lewis i řadu populárních románů. *Kosmická trilogie* a světoznámé *The Chronicles of Narnia (Letopisy Narnie)* Lewise proslavily vůbec nejvíce.

V polovině roku 1963 se Lewisův zdravotní stav prudce zhoršil, byl hospitalizován, utrpěl infarkt, nakrátko se sice z nemocnice vrátil do běžného života, akademickou práci již ale nebyl schopen vykonávat. 22. listopadu 1963 znovu kolabuje a umírá. Týden před svými nedožitými 65. narozeninami. Ten den, tedy 22. listopadu, si anglikánská církev každý rok připomíná jako den C. S. Lewise.

¹³ Srov. DURIEZ, C. C. S. Lewis: *A Biography of Friendship*, s. 186.

¹⁴ Srov. DURIEZ, C. C. S. Lewis: *A Biography of Friendship*, s. 204.

1.3 C. S. Lewis versus Elizabeth Anscombe

Jednou z nejvýznamnějších intelektuálních událostí v životě Lewise byla jeho veřejná debata s filosofkou Elizabeth Anscombe, která proběhla 2. února 1948 na setkání Socratic Clubu v Oxfordu. Tato disputace je často zmiňována v souvislosti s tím, jak Lewis reagoval na filosofickou kritiku svých argumentů ve prospěch křesťanství. Někteří tvrdí, že tato debata znamenala bod obratu v jeho intelektuální kariéře, kdy se začal více věnovat literární tvorbě než apologetice. Abychom porozuměli jejímu významu, je třeba podívat se na kontext, samotný průběh debaty a její následky.

Socratic Club, založený v roce 1941 na Oxfordské univerzitě, byl intelektuálním fórem, kde se diskutovaly otázky filosofie, teologie a křesťanství. Jeho cílem bylo poskytnout otevřený prostor pro dialog mezi věřícími a skeptiky. Lewis byl jeho dlouholetým předsedou a často se účastnil debat, kde obhajoval křesťanské postoje vůči filosofickým a vědeckým námitkám. Jedním z jeho klíčových apologetických argumentů byl *argument proti naturalismu*, který poprvé formuloval v knize *Zázraky* (*Miracles*, 1947). Tento argument měl ukázat, že pokud je naturalismus (tj. přesvědčení, že příroda je vše, co existuje, a že všechny jevy lze vysvětlit přírodními zákony) pravdivý, pak nemáme žádný důvod věřit, že naše myšlení je racionální. Pokud jsou totiž naše myšlenky pouze důsledkem fyzikálních procesů v mozku, pak nejsou vedeny pravdou, ale pouze biologickými a chemickými zákonitostmi. A pokud naše myšlení není spolehlivé, pak nemáme důvod věřit ani samotnému naturalismu.

Elizabeth Anscombe (1919–2001) byla mladá, ale už tehdy respektovaná filosofka, žačka Ludwiga Wittgensteina a významná postava analytické filosofie. Byla katoličkou, a i když sdílela některé teologické názory s Lewisem, její filosofické zaměření bylo mnohem přísnější a logicky rigoróznější.

V debatě na půdě Socratic Clubu se zaměřila na Lewisovu formulaci argumentu proti naturalismu v *Miracles* a ukázala, že jeho vyjádření nebylo dostatečně přesné. Kritizovala zejména dvě klíčové oblasti:

- **Nejasnost pojmu „racionální vysvětlení“** – Lewis tvrdil, že pokud by naše myšlení bylo pouze výsledkem přírodních zákonů, nemohlo by být považováno za racionální. Anscombe argumentovala, že tento závěr není nutný. Přírodní zákony totiž nevylučují možnost, že naše úsudky mohou být pravdivé i užitečné.
- **Problematické rozlišení mezi „příčinou“ a „důvodem“** – Lewis se domníval, že pokud je náš myšlenkový proces výsledkem fyzikálních kauzálních řetězců, nemůže

být zároveň racionálním procesem, který sleduje pravdu. Anscombe však upozornila, že tento rozdíl není tak jednoduchý a že existuje způsob, jak v rámci naturalistického světónázoru obhájit racionalitu myšlení.

Samotná debata byla velmi intenzivní. Lewis byl obvykle zkušeným řečníkem, ale tentokrát narazil na soupeřku, která byla extrémně přesná a schopná ve filosofické argumentaci. Podle svědků, kteří byli na debatě přítomni, Lewis přiznal, že její námitky jsou závažné, a uznal potřebu svůj argument přeformulovat. Ohlasy na debatu se lišily. Někteří Lewisovi příznivci tvrdili, že byla „drtivou porážkou“, jiní ji považovali za cennou filosofickou výměnu názorů. Anscombe později řekla, že Lewis na její kritiku reagoval seriózně a že si ho vážila za to, že se nesnažil své původní stanovisko uhájít za každou cenu. Lewis skutečně svůj argument upravil a v pozdějším vydání *Miracles (Zázraky)* jej přeformuloval tak, aby byl logicky pevnější. Místo toho, aby naturalismus odmítal jako vnitřně rozporný, kladl větší důraz na otázku, zda přírodní zákony skutečně mohou vysvětlit naši schopnost poznání pravdy. Někteří Lewisovi životopisci tvrdí, že ho tato debata zasáhla natolik, že se postupně odvrátil od filosofické apologetiky a začal se více věnovat psaní beletrie, zejména *Letopisů Narnie*. Je pravda, že po roce 1948 už nenapsal žádné rozsáhlé filosoficko-teologické dílo, které by se snažilo systematicky obhajovat křesťanství. Místo toho se zaměřil na literaturu a na díla, která byla přístupnější širší veřejnosti. Není však jisté, do jaké míry za tímto posunem stála právě debata s Anscombe. Někteří tvrdí, že změna byla spíše důsledkem Lewisovy osobní situace (jeho zdravotní problémy, smrt bratra) než přímým důsledkem této filosofické porážky. Sama Elizabeth Anscombe se později o této epizodě vyjadřovala smířlivě. Tvrdila, že Lewis se po debatě zachoval čestně, uznal slabiny svého argumentu a přepracoval ho. Zároveň odmítla tvrzení, že by ho „zdiskreditovala“ nebo „donutila opustit apologetiku“.¹⁵

Lewisova debata s Anscombe ukazuje, že filosofická apologetika není snadná disciplína a že i ti největší myslitelé mohou narazit na argumenty, které je přimějí k revizi svých postojů. Lewis nebyl dogmatický zastánce křesťanství za každou cenu – byl ochoten uznat, když jeho argumentace nebyla dostatečně pevná, a snažil se ji vylepšit. Jeho reakce na debatu s Anscombe nám poskytuje důležitý příklad intelektuální pokory a otevřenosti vůči kritice. I když mohl mít Lewis pocit, že v této debatě neuspěl tak, jak by si přál, jeho myšlenky se neztratily. Naopak, jeho argumenty proti naturalismu zůstávají dodnes relevantní a inspirují filosofy i teology k dalšímu promýšlení této problematiky. Pokud bychom tedy hledali klíčové

¹⁵ Srov. DURIEZ, C. *C.S. Lewis: A Biography of Friendship*, s. 210.

ponaučení z této epizody, bylo by to následující: pravda se nebrání tím, že se vyhýbáme kritice, ale tím, že jsme ochotni své myšlenky neustále tříbit a zdokonalovat. A v tom byl Lewis skutečným myslitelem.

2 Analýza knihy Problém bolesti

2.1 Struktura díla, přehled kapitol a jejich obsahu

Lewis ve své knize *Problém bolesti* systematicky zkoumá otázku lidského utrpení a jeho vztah k Bohu. Dílo je rozděleno do deseti kapitol, přičemž každá z nich se soustředí na jiný aspekt tohoto filosoficko-teologického problému. Lewisova argumentace se vyznačuje logickou stavbou, hlubokou reflexí a apologetickým přístupem, kdy se snaží odpovědět na skeptické protiargumenty.

Úvod. Lewis v úvodu vyjasňuje, že jeho cílem není poskytovat odborné teologické či filosofické pojednání, ale spíše osobní a racionální pohled na problematiku bolesti. Zdůrazňuje, že kniha je psána z křesťanské perspektivy a měla by pomoci lidem vyrovnat se s utrpením v kontextu života ve víře.

Božská všemohoucnost. Tato kapitola se zabývá otázkou Boží moci a jejími hranicemi. Lewis vysvětluje, že Boží všemohoucnost neznamená schopnost dělat logické nesmysly a že existují určité vnitřní zákonitosti stvořeného světa, které ani Bůh nemůže popřít.

Božská dobrotivost. Lewis zde definuje Boží dobrotu a vysvětluje, jak chápeme Boží lásku. Argumentuje, že Boží dobrota se liší od lidské představy dobra a že součástí Boží lásky může být i trestání a příprava na věčný život.

Lidská špatnost. Autor analyzuje lidský prvotní pád a dědičný hřích. Poukazuje na to, že lidstvo není v původním stavu a utrpení je neoddělitelně spjato s lidskou povahou. Hříšnost člověka je zde klíčovým faktorem pro pochopení jeho bolesti.

Pád člověka. Lewis se věnuje biblickému pojetí pádu člověka a jeho důsledkům. Zkoumá, jak tento koncept ovlivňuje chápání lidské bolesti a utrpení, a vysvětluje, že bolest je důsledkem odloučení od Boha.

Lidská bolest. V této kapitole Lewis rozebírá funkci bolesti v životě člověka. Přirovnává bolest k megafonu, který probouzí duchovně hluché. Zdůrazňuje, že bolest může být nástrojem k duchovnímu růstu a že nás přivádí zpět k Bohu.

Lidská bolest (pokračování). Pokračování předešlé kapitoly, kde Lewis hlouběji rozvíjí koncept bolesti jako prostředku očisty a zkoumá různé způsoby, jak bolest působí na lidskou duši a morální rozhodování.

Peklo. Lewis se zabývá myšlenkou pekla a jeho spravedlností. Tvrdí, že odmítnutí Boha vede k věčné separaci, což není Boží krutost, ale důsledek lidské svobodné vůle.

Bolest zvířat. Specifická kapitola věnovaná utrpení zvířat. Lewis spekuluje o jejich možném posmrtném životě a vztahu k Božímu plánu. Zamýšlí se nad otázkou, zda zvířata mají nějakou formu vědomí a jak by mohla jejich bolest zapadat do širšího obrazu stvoření.

Nebe. V protikladu k peklu je představena vize nebeského ráje, kde jsou utrpení a bolest překonány. Lewis zde přemýšlí o smyslu a hodnotě věčné blaženosti a o tom, jak naše současné utrpení může dávat smysl v kontextu věčnosti.

Kniha *Problém bolesti* je tak strukturována systematicky, aby čtenář postupně chápal teologické a filosofické aspekty utrpení. Lewisovy argumenty jsou promyšlené a podložené jak racionální logikou, tak biblickou perspektivou.

2.2 Klíčové body Lewisovy argumentace

Rád bych zopakoval základní filosofické a teologické otázky tématu, o němž pojednává Lewisova kniha *Problém bolesti* a jež jsou také předmětem této práce.

1. Jaký má bolest a utrpení původ či příčinu? (causa efficiens)
2. Má bolest a utrpení nějaký důvod či vyšší smysl? (causa finalis)

Pojďme se podívat na ony základní stavební kameny Lewisovy argumentace.

Božská všemohoucnost

Lewis připomíná klasickou otázku, když píše: „Nevěřící nám ve sporu obvykle řekne, že kdyby Bůh existoval a byl dobrý, učinil by to či ono; když namítneme, že navrhovaná akce není možná, dostane se nám pádné odpovědi: „Já jsem ale myslel, že Bůh je všemohoucí.““¹⁶

V rámci tématu bolesti a utrpení by bylo tuto otázku možné shrnout také takto: „Pokud je Bůh všemohoucí, spravedlivý a dobrý, proč dopouští bolest a utrpení?“ Taková námitka zní na první poslech a bez zamyšlení logicky. To je ovšem pouze klamný dojem. Následující Lewisovy myšlenky nám bod po bodu ukáží, že takové východisko je naprosto mylné.

16 Srov. LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 40.

Lewis ve své argumentaci postupuje systematicky. Po úvodu se v kapitole Božská všemohoucnost věnuje jasnému a srozumitelnému vymezení hranic Božské všemohoucnosti a tohoto Bohem stvořeného světa. Je to právě náš svět, kde žijeme své životy, prožíváme radosti a strasti. Náš svět, který stvořil všemohoucí a dobrotivý Bůh. Svět plný lidí a tedy bytostí, kterým Bůh daroval nejenom logos, ale také svobodu. Tato realita sama o sobě a v sobě nutně obsahuje jasné limity a pravidla. Jinými slovy: To že člověk dokáže vyslovit nesmysl, například „kulatý čtverec“, neznamena, že je onen nesmysl možný. Je to právě uvědomění si toho, co je možné je a co možné není. Jak říká sv. Tomáš Akvinský: „Nic, co v sobě zahrnuje protiklady, nespadá pod boží všemohoucnost.“¹⁷ Pojdme se na Boží všemohoucnost podívat skrze Lewisovy argumenty podrobněji.

Prvním určujícím prvkem je sám tento svět. Svět jako dějiště každého jednotlivého lidského života. Bůh stvořil tento svět hmotný, jako velkou šachovnici, která je pevná a neutrální. Protože je tato šachovnice hmotná, musí mít nutně svoji pevnou povahu, svoje zákony. Svět nemůže být šachovnicí, kde by každý šachový kámen mohl táhnout jako šachová dáma či jakkoliv by se mu zrovna hodilo. Nemůže zkrátka ignorovat zákonitosti šachové hry ani její části. Tím prvním limitem je tedy šachovnice, svět, ve kterém nutně žijeme a existujeme. My sami jsme vázáni v hmotném těle a jsme tedy hmotnou součástí onoho světa. Naše duše, nehmotné myšlenky, se k druhým dostávají skrze hmotný svět, ať už v podobě zvuku, písma, či gest. Aby lidská společnost fungovala, potřebuje onen hmotný svět. Lewis k tomu píše: „Pro lidskou společnost potřebujeme přesně to, co máme – neutrální něco, něco, co není ani vy, ani já, něco, s čím můžeme oba manipulovat tak, abychom si dávali vzájemné pokyny. Mohu k vám hovořit, protože oba můžeme rozkmitat a vnímat zvukové vlny vzduchu, jenž je nám společný a jenž nás obklopuje. Hmota, která duše rozděluje, je také svádí dohromady. Umožňuje každému z nás mít ‚vnějšek‘ stejně jako ‚nitro‘, takže to, co jsou pro vás akty vůle a myšlení, jeví se mně jako zvuky a gesta.“¹⁸ Hmotný svět nám tedy umožňuje existovat v rámci svých pravidel a zákonů. Bůh je všemohoucí, nemůžete mu však přičítat nebo od něj očekávat nesmysly.

Druhým určujícím prvkem jsme my sami. Určujícími prvky naší lidské existence (na rozdíl od jiných živočichů) je rozum a z něj plynoucí svoboda. Tedy nejen hmotný svět jako velká šachovnice, která určuje pravidla hry, ale i svoboda lidí. Svoboda, která je možná pouze na pozadí světa, který v sobě nutně nese pravidla a zákony. Člověk na světě není sám, žijeme ve

¹⁷ AKVINSKÝ, T. *Summa Theologiae*, I, q. 15, čl. 4

¹⁸ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 21.

společnosti a jsme vůči sobě osobami. Každá osoba má svoji svobodu a svobodnou vůli, své zájmy. Protože je osob mnoho a svět se svými zákony jen jeden, nutně dochází k tomu, že se jednotlivé osoby vzájemně ovlivňují, omezují a zasahují do svobody osob druhých. Z toho nutně vyplývá existence bolesti a utrpení v nejrůznějších kvantitách i kvalitách.¹⁹

Analogie z šachové partie, kterou Lewis používá, je, myslím, trefná. Vyhrát chtějí oba hráči, ale vítěz může být jenom jeden. Realita a zákony světa se nemohou ohýbat vždy podle toho, jak by se nám líbilo. Na druhé straně jsou ti druhí, se svobodnou vůlí téže závažnosti. Lewis píše: „Cestuje-li člověk jedním směrem a jde při tom z kopce, člověk jdoucí opačným směrem musí jít do kopce.“²⁰ Banální, ale přesto trefná myšlenka.

Božská dobrotivost

Lewis nám tedy vymezil dějiště lidského života. Svět a jeho nutné zákonitosti. Ve druhé kapitole se pak zaměřil na pojem dobra. Bůh je tak jako my osobou, i když poněkud specifickou. Přesto ale jako osoba má své vlastní hledisko dobra. To se nemusí nutně shodovat s tím naším, tak jako každý člověk může za subjektivně dobré považovat něco jiného či opačného. Přesto ale můžeme o některých věcech vždy vypovídat, že jsou špatné či naopak, že jsou vždy dobré. Vystává otázka, zdali Bůh, absolutno dobra, vidí věci tak jako my. Lewis argumentuje: „Odlišuje-li se Boží mravní soud od našeho natolik, že naše ‚černé‘ může být jeho ‚bílým‘, pak ztrácí smysl nazývat Boha dobrým, protože říkat ‚Bůh je dobrý‘ a přitom tvrdit, že jeho a naše dobrotivost jsou naprosto odlišné pojmy, je, jako bychom pouze řekli ‚Bůh je, nevíme co‘. A nemohli bychom ho milovat nebo poslouchat, protože naprosto neznámá Boží vlastnost nám k tomu nemůže dát morální základy.“²¹ Z uvedeného si tedy dovoluji usuzovat, že naše obecné pojetí dobra je shodné s tím Božím. Naše bílá je bílá i v Božích „očích“, jen se liší svojí mocností. Jako by Bůh svou dobrotu vypodobnil nekonečným vektorem, přímkou, zatímco člověk pouhou šipkou, omezenou úsečkou. Lidská úsečka dobra pak na krátký úsek opisuje stejnou dráhu jako Božský nekonečný vektor dobroty. Směřují stejným směrem, i když každá v jiném měřítku. Tento příměr je však možný jen u dobra či zla, které je objektivní, nepopíratelné. V mnoha případech tomu tak není. Člověk posuzuje dobré svojí subjektivní myslí, myslí, která velmi často sama neví, co je pro ni opravdu dobré. Tento bod Lewis uchopuje v několika analogiích v kontextu Boží lásky.

¹⁹ Srov. LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 19–23.

²⁰ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 22.

²¹ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 26.

Boží láska, co je Boží láska? Pleteme si Boží lásku s laskavostí, říká Lewis a ironicky paroduje: „Nejvyšší měrou by nás uspokojil Bůh, který by řekl na všechno, čeho by se nám zachtělo: ‚Co na tom záleží, jen když jsou spokojení.‘ Chceme ve skutečnosti ne tolik Otce na nebesích jako stařečka na nebesích, stařeckého dobráka, který, jak se říká, má rád, když se mladí lidé baví, a jehož celý plán pro vesmír by se na konci každého dne dal shrnout slovy ‚všichni jsme se skutečně poměli.‘“²² Vtip je v tom, že my sami velice často nevíme, co opravdu chceme, a především, co opravdu potřebujeme. Musíme si uvědomit, že Bůh není onen stařecký dobráček, je to stvořitel nebe i země a všeho, co žije. Je to náš otec. Otec, který nás miluje mimo schopnosti naší představivosti. Záleží mu na nás, je tu pro nás, a to tak moc, že se stal člověkem, aby na svých bedrech nesl hříchy celého světa, moje i tvoje, nás všech. Takový otec, tak jako každý správný otec, chce ze svých dětí vychovat dobré lidi, takové, ze kterých může mít radost a kteří jsou hodny jeho lásky. V Bibli nalezneme mnoho důkazů a textů plných Boží péče a nelhostejnosti vůči lidem.

Lewis nám v knize *Problém bolesti* předkládá čtyři typy analogie Boží lásky, tyto analogie jsou co do kvality vztahu řazeny vzestupně od nejnižší až po dokonalejší:

tvůrce – dílo	V Bibli, kniha Jeremiáš 18, podobenství o hrnčíři a hlíně.
člověk – zvíře	V Bibli, Ježíš jako pastýř, člověk jako zvíře.
otec – syn	V Bibli explicitně psáno: Bůh = Nebeský Otec.
muž – žena	V Bibli, kniha Jakub 4, Bůh žárlivě touží po našem duchu.

„My jsme v pravdě božské umělecké dílo, něco, co Bůh vytváří a s čím nebude spokojen, pokud to nedosáhne určité formy... Umělec si nemusí příliš hrát se skicou, kterou udělá z legrace k pobavení dítěte. Spokojí se s ní s takovou, jaká je, i když není přesně tím, co měl v úmyslu. Avšak s velkým životním dílem, jež miluje, jako muž miluje ženu nebo matka dítě, třebaže poněkud v jiné formě, se bude soužit do nekonečna.“²³ Takto Lewis připodobňuje Božskou péči o nás na své nejnižší úrovni. Jako vztah tvůrce ke svému dílu.

Další analogií Božské lásky je vztah člověka a zvířete, nižší, ale vnímající tvor, o nějž pečuje jeho pán a pastýř. Člověk domestikoval vlka, aby z něj skrze svoji péči stvořil psa. Ale

²² LEWIS, C.S. *Problém bolesti*, s. 27.

²³ LEWIS, C.S. *Problém bolesti*, s. 28.

i divoký pes páchne a má chování, které člověku vadí. Teprve zásahem člověka je pes vycvičený, žije déle, je zdravější a člověk si ho zamiluje. Přesto, „kdyby bylo štěně teologem, z celého procesu by mu vyplynuly jen těžké pochybnosti o lidské ‚dobrotivosti‘.“²⁴ Člověk se namáhá s výcvikem psa, protože si ho velice cení, je pro něj hoden lásky. Člověk se nesnaží udělat lepšího tvora z žáby nebo hada.

Analogie Boží lásky jako lásky otcovské je již podstatně vyšší. Lásky v tomto podání znamená lásku autoritativní. Je nutné si uvědomit, že autorita otce v dobách biblických byla kvalitativně velice odlišná od té, kterou známe dnes. Otec byl pevnou autoritou pro celou svou rodinu. Vztah otec a syn tak byl velice ambivalentní. Na jedné straně pevná autoritativní láska a na druhé straně láska poslušná. Autoritativní láska otce se snaží, aby vychovala syna v člověka, kterého si otec po právu i z pozice své nadřazené moudrosti přeje.

Poslední analogií je vztah mezi mužem a ženou. Pochopitelně v kontextu tehdejšího světa. V Bibli máme hned několik explicitních příměrů. Ať už v knize Jeremiáš, Ezechiel či Efezským. Za všechny budu citovat z knihy Ezechiel: „Izrael je nevěsta z chudobince, nalezenec, již její Milenec našel opuštěnou na kraji cesty, oblékl ji, ozdobil a učinil krásnou, a ona ho přesto zradila.“²⁵ Volně bych navázal myšlenkou formulovanou do otázky. Pokud miluji svou ženu, je mi snad jedno, je-li nemocná, nevzdělaná, hrubých mravů i myslí? Pochopitelně nikoliv. Právě láska zapříčiní, že se o druhého opravdu strachujeme, že se o něj začneme hluboce zajímat a starat se o něj. „Ze všech mocností láska odpouští nejvíce, ale pardonuje nejméně; je potěšena málem, ale žádá vše.“²⁶

Již nyní je, myslím, zřejmé, kam tato, ale i předešlé analogie směřují. Bůh otec, milující a pečující, do nás vložil ducha, po kterém touží. A my, jeho děti, synové a dcery, kteří ač milováni, odvracíme se od dobrého a milujícího v záři pozlátka tohoto světa. Vždyť: „Chceme-li být něčím jiným, než po nás Bůh chce, chceme něco, co nás nikdy neučiní opravdu šťastnými... Bůh dává štěstí, které je, ne to, které není... Nenačme-li se jíst jedinou potravu, která ve vesmíru roste – jedinou potravu, která kdy může růst v jakémkoliv vesmíru – pak musíme na věky hladovět.“²⁷

²⁴ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 29.

²⁵ Ez 16, 6–15.

²⁶ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 31.

²⁷ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 35.

Lidská špatnost a pád

Lewis ve své knize analyzuje lidskou špatnost jako zásadní faktor, který přispívá k utrpení ve světě. Tvrdí, že lidé nejsou pouze obětmi vnějšího zla, ale že každý člověk nese svou vlastní odpovědnost. Hřích není pouhým souborem špatných činů, ale hlubokou vnitřní částí lidské přirozenosti. Člověk, který se odklání od Boha, zároveň otevírá prostor pro morální selhání, což dále eskaluje utrpení v osobním i společenském měřítku. Lewis také vypočítává 8 zdrojů klamně iluze naší nevinnosti. Osm typických důvodů, proč si každý z nás může myslet, že není hříšný:

1. Srovnávání se s druhými,
2. socializace viny,
3. argument času, který maže staré hříchy,
4. argument „dělají to všichni“,
5. kulturní předpojatost,
6. otázka, zda lze být laskavý bez ostatních ctností,
7. odpor k moralizování křesťanství,
8. alibismus.²⁸

Pád člověka Lewis vysvětluje jako událost, která přerušila původní harmonii mezi člověkem a Bohem. Tento odklon nebyl pouze biblickou epizodou, ale nastavil základní status lidstva, které je nyní pod vlivem hříchu. Důsledky pádu jsou tedy univerzální a bolest je jejich nevyhnutelným projevem. Lewis uvádí, že Bůh lidstvu umožnil svobodnou vůli, ale zároveň varuje, že její nesprávné použití vede ke stavu odcizení, v němž se lidstvo nachází. Navzdory tomuto pesimistickému obrazu však Lewis tvrdí, že tento stav není nevratný. Křesťanská víra nabízí možnost návratu k Bohu skrze vykoupení a přijetí Boží milosti. Přestože bolest je důsledkem odloučení od Boha, zároveň může sloužit jako prostředek duchovního růstu. Lewis přirovnává bolest k nástroji, kterým Bůh probouzí člověka k opravdovému pochopení jeho vlastního stavu. Skrze utrpení si člověk uvědomuje svou slabost a potřebu vyšší moci, čímž se mu otevírá možnost návratu k Bohu.²⁹

Důležitým aspektem Lewisovy argumentace je také jeho odmítnutí představy, že pád člověka by mohl být pouhou metaforou. I když Lewis bere v potaz symbolickou rovinu biblického

²⁸ Srov. LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 38–44.

²⁹ Srov. LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 36–55.

vyprávění, zdůrazňuje, že realita lidského padnutí je zjevná v realitě lidského života. Ačkoli tedy přesné historické okolnosti pádu nejsou rozhodující, jeho důsledky jsou reálné a ovlivňují každého člověka. Tímto způsobem Lewis propojuje myšlenku lidské špatnosti a utrpení s centrální křesťanskou doktrínou o vykoupení. Utrpení tedy není pouhou nesmyslnou bolestí, ale součástí širšího plánu, který vede člověka zpět k Bohu.³⁰

V mnoha ohledech s Lewisem souhlasím, nicméně s mnoha pro Lewise důležitými body souhlasit nedovedu, ale o tom až v závěrečné reflexi.

Lidská bolest

Výkladem o zákonitostech světa, Božské všemohoucnosti, Božské lásce a špatnosti či pádu člověka, Lewis rozdal karty. Nyní se dostává k samotné partii problému bolesti. Ve své knize *Problém bolesti* důsledně rozlišuje mezi pojmy „bolest“ (*pain*) a „utrpení“ (*suffering*). Toto rozlišení je důležité pro pochopení jeho argumentace o významu lidské bolesti na úrovni filosofického a teologického kontextu. Lewis chápe bolest především jako fyzickou nebo psychickou zkušenost, zatímco utrpení se týká hlubšího vnitřního stavu člověka, který je ovlivněn jeho osobním vztahem k Bohu, jeho mravní a duchovní úrovni. Bolest v Lewisově pojetí představuje nepříjemný stav, který může mít různé podoby – od fyzické bolesti způsobené zraněním či nemocí až po emocionální bolest spojenou se ztrátou či odmítnutím. Bolest je tedy přirozenou součástí lidského života.

Lewis tvrdí, že bolest sama o sobě není nutně zlem, ale je neutrálním faktem existence, který se stává problematickým, pokud mu člověk nepřikládá hlubší smysl. Lewis také upozorňuje, že bolest může být prostředkem k probuzení člověka. V jednom ze svých nejslavnějších výroků tvrdí: „Bůh k nám šeptá v našich radostech, mluví k nám skrze svědomí, ale křičí na nás skrze bolesti. Je to jeho ampliér k vyburcování hluchého světa.“³¹ Tím naznačuje, že bolest často funguje jako signál, který nutí člověka přehodnotit svůj život, odvrátit se od své sebestřednosti a hledat vyšší smysl. Lewis obecného člověka dokonce považuje za vzbouřence, když říká: „Nejsme pouze nedokonalí tvorové, které je třeba zdokonalit, jsme vzbouřenci, kteří musí složit zbraně.“³² Lewis k tomuto velice hezky poznamenává: „Představujete si možná, že ona přehnaná pokora u svatých je zbožnou iluzí, nad kterou se Bůh usmívá. To je ten nejnebezpečnější omyl. Je nebezpečný teoreticky, protože jím

³⁰ Srov. LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 56.

³¹ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 61.

³² LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 58.

zaměňujete ctnost čili dokonalost s iluzí čili nedokonalostí, což musí být nutně nesmysl. V praxi je nebezpečný proto, že napomáhá zaměňovat první prohlédnutí do vlastní zkorumpovanosti člověka za prvopočátek svatozáře kolem jeho hloupé hlavičky. Ne, spolehněte se na to, že když svatí říkají, že oni – dokonce oni – jsou ničemní, zaznamenávají pravdu s vědeckou přesností.“³³ Antagonií k pokoře člověka je pak jeho pýcha, antropocentrismus, pocit sebespasitelnosti. To, co vrhá člověka do „neštěstí“ a vzdaluje ho Bohu.

Lewis věnuje značnou pozornost lidské pýše, kterou považuje za největší překážku duchovního růstu. Tvrdí, že pýcha je nejhorší ze všech hříchů, protože odděluje člověka od Boha a uzavírá ho do sebe. Zatímco jiné hříchy jsou zaměřeny na konkrétní činy, pýcha ovlivňuje celkový postoj člověka k realitě a k Bohu. Člověk ovládaný pýchou vnímá sám sebe jako centrum vesmíru a odmítá svou závislost na stvořiteli. Lewis tvrdí, že právě pýcha byla hlavní příčinou pádu člověka. Adam a Eva se rozhodli, že chtějí být jako Bůh, což vedlo k jejich vyhnání z ráje. Stejně tak dnes lidé odmítají uznat svou potřebu Boží milosti, což vede k duchovnímu odcizení a následnému utrpení. Podle Lewise je pýcha kořenem mnoha dalších hříchů – z ní pramení závist, hněv, sobectví i nenávist. Je to hřích, který člověka zaslepuje a brání mu vidět pravdu o sobě samém.

Lewis upozorňuje, že překonání pýchy není snadné, protože je hluboce zakořeněna v lidské povaze. Klíčem k jejímu překonání je pokora – uznání vlastní omezenosti a závislosti na Bohu. Pokora neznamena sebeponížení, ale realistické přijetí pravdy o sobě samém. Lewisovo odsouzení pýchy je tak úzce spojeno s jeho celkovou argumentací o lidské špatnosti a pádu člověka. Zdůrazňuje, že dokud člověk lpí na své pýše, nemůže se skutečně obrátit k Bohu a pochopit smysl bolesti a utrpení. Teprve skrze pokoru se člověk může otevřít Boží milosti a najít cestu zpět k pravé duchovní svobodě.

Jedním z hlavních argumentů v otázce bolesti tedy je, že bolest, pokud je správně pochopena, může člověka vést k pokoře a hlubšímu vztahu s Bohem. Tvrdí, že mnozí lidé v běžném životě Boha ignorují, ale v okamžiku bolesti a zkoušek se k němu obracejí. V tomto ohledu jsem si vzpomněl na postavu Maršála z Čapkova románu *Bílá nemoc*. Pán a vládce nejmocnější říše na zemi, velitel největších armád, nejpyšnější z pyšných, v důsledku svého upřímného strachu – utrpení, postupně opouští svou pýchu, až nakonec pokleká před skromným Galénem – spasitelem, který jediný ho může zbavit jeho strachu a utrpení. Příklady

³³ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 44.

je mnoho. Velká spousta běžných lidí, která zažila boj s vážnou či smrtelnou nemocí, dochází vnitřní proměny, pokora naplňuje jejich srdce a stávají se tak lepšími.

Utrpení tedy může fungovat jako prostředek duchovní transformace, nikoli proto, že by Bůh byl krutý, ale protože lidská přirozenost často potřebuje bolest, aby se probudila k vyšším pravdám. Tímto způsobem Lewis rehabilituje bolest jako součást Božího plánu, bolest tu má svůj význam a účel. Neznamena to, že by Bůh bolest přímo způsoboval, ale spíše že ji může použít k dobrým účelům. Lidská bolest a utrpení tedy nejsou samoúčelné, ale mohou sloužit k očištění duše, posílení charakteru a hlubšímu pochopení Boží lásky.

Přesto tu však zůstává ještě jedna přirozená otázka, Lewis se řečnický ptá: „Z našeho současného hlediska by však mělo vyplývat, že skutečným problémem není, proč někteří pokorní, zbožní a věřící lidé trpí, ale proč někteří netrpí.“³⁴ Já dodávám, že v dnešní duchovně roztržité době, materialistické a antropocentrické, najdeme kolem sebe nemálo lidí, kteří jsou bytostnými materialisty, a přesto žijí ve zdánlivém blahobytu a stavu, kterému obecně a nesprávně říkáme štěstí. Lewis se v *Problému bolesti* zabývá i touto otázkou, tedy proč někteří věřící lidé procházejí velkým utrpením, zatímco někteří bezbožní lidé žijí pohodlný život bez velkých zkoušek. Tvrdí, že tato skutečnost není důkazem proti Boží spravedlnosti, ale že může mít hlubší smysl. Podle Lewise Bůh často dopouští bolest na své věrné právě proto, že jsou schopni skrze ni duchovně růst. Bolest není trestem, ale formou božské výchovy, která člověka připravuje na vyšší realitu.³⁵

Na druhé straně pohodlný život bez víry nemusí být znamením Boží přízně. Lewis argumentuje, že někteří lidé mohou být ponecháni „napospas svému klidu“, protože jsou už tak vzdáleni od Boha, že žádná bolest by je nepřivedla zpět. Jejich zdánlivý úspěch a pohodlí jsou tak spíše důkazem jejich duchovní stagnace než skutečného požehnání.

V Bibli můžeme k tomuto přístupu nalézt výstižný text: „A zapomněli jste na napomenutí, které vám praví jako synům: ‚Můj synu, nepodceňuj Pánovu výchovu ani neochabuj, když jsi od něho kárán; neboť koho Pán miluje, toho vychovává, a švihá každého, koho přijímá za syna.‘ Snásejte to ke své výchově, Bůh s vámi zachází jako se syny. Neboť je nějaký syn, jehož by otec nevychoval? Jste-li však bez výchovy, již se stali účastni všichni, potom jste nemanželské děti, a ne synové.“³⁶ Tedy v parafrázi Bible můžeme tvrdit, že jsou to právě

³⁴ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 66.

³⁵ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 67.

³⁶ Žid 12,8

cizoložnata, která jsou hýčkána, zatímco legitimní synové, kteří mají být pokračováním rodu, jsou trestáni.³⁷ Tento princip můžeme přirovnat k učiteli, který nevěnuje zvláštní péči slabým žákům, protože ví, že se o ně už nestará – naopak, nejvíce zkouší ty, u kterých vidí potenciál. Tento argument tak ukazuje, že křesťanské pojetí utrpení nespočívá v jednoduchém rozdělení na dobré a zlé osudy, ale ve složitém vztahu mezi lidským charakterem, duchovním růstem a Božím plánem pro každého jednotlivce. Je tedy klíčovou otázkou „zdali bůh určité věci žádá, protože jsou dobré, anebo zdali jsou určité věci dobré, protože je Bůh žádá.“³⁸

³⁷ Srov. LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 27

³⁸ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 63

3 Reflexe Lewisova pojetí bolesti

3.1 Lewis kontra H. S. Kushner

V předchozí kapitole jsme se seznámili a rozebrali Lewisův přístup k problematice bolesti. Ve třetí kapitole se vedle vlastní reflexe a vyhodnocení knihy *Problém bolesti* pokusíme o srovnání s knihou amerického rabína Harolda S. Kushnera (1935–2023) *Když se zlé věci stávají dobrým lidem* (*When Bad Things Happen to Good People*). Kushner knihu vydal roku 1981. Hlavním impulsem pro sepsání tohoto textu byla tragická událost v jeho osobním životě. Jeho syn Aaron (1963–1977) ve svých nedožitých čtrnácti letech umírá na následky vzácného onemocnění, progerie – rychlého stárnutí. Kushner inspirován vlastním hlubokým utrpením pramenícím ze synova skonu píše knihu, ze které se k jeho vlastnímu překvapení stává jeho životní dílo a světový bestseller. Kushner se ve své knize dotýká filosofického a teologického problému, a to sice konfrontace lidského utrpení s existencí dobrotivého, spravedlivého Boha. Ptá se po spravedlnosti, právě tak, jak se ptal i Lewis, jeho přístup je ale od Lewisovy protestantské apologetiky odlišný.

Harold S. Kushner ve své knize *Když se zlé věci stávají dobrým lidem* a C. S. Lewis v *Problému bolesti* představují dva odlišné přístupy k tomuto tématu, přičemž každý z nich reflektuje nejen osobní zkušenosti s lidským utrpením, ale také odlišné teologické a filosofické tradice, ze kterých vycházejí. Zatímco Lewis hledá ospravedlnění Boha (teodiceu) v kontextu křesťanské víry, Kushner, zástupce konzervativního judaismu, se zaměřuje na praktickou stránku zvládání utrpení v rámci moderního židovského myšlení. Jejich rozdílnosti extrahuji do 4 bodů. Ono porovnání nemá ambici být vyčerpávající, což vzhledem k tématu a rozsahu práce není ani dost dobře možné. Tedy zde jsou ony čtyři body:

1. Pojetí Boží všemohoucnosti a role Boha ve světě.
2. Vztah mezi utrpením a hříchem.
3. Jaká je správná recepce utrpení?
4. Jak vnímat naději a smysl bolesti?

Pojetí Boží všemohoucnosti a role Boha ve světě

Lewis: Všemohoucí Bůh, který respektuje svobodnou vůli

V Lewisově *Problému bolesti* se vychází z tradičního křesťanského pohledu na Boží všemohoucnost. Bůh je stvořitelem a udržovatelem vesmíru, ale zároveň respektuje svobodu

svých tvorů. Lewis argumentuje, že Bůh nestvořil svět jako místo bez bolesti, protože takový svět by nebyl skutečně dobrý. Ve vesmíru musí existovat pevné zákonitosti, aby mohl být smysluplný (například logika či biologické procesy), což znamená, že bolest je nevyhnutelnou součástí reality. Dále tvrdí, že Bůh dopouští bolest jako součást výchovy lidstva. Přirovnává utrpení k megafonu, kterým Bůh volá člověka zpět k sobě, když se od něj odvrátí. Bolest tedy může mít smysl v duchovním růstu jednotlivce i celého lidstva.

Kushner: Bůh není absolutně všemohoucí

Na rozdíl od Lewise Kushner odmítá tradiční chápání Boží všemohoucnosti. Vychází z osobní zkušenosti (smrti čtrnáctiletého syna) a klade si otázku, jak může dobrý Bůh dopustit tak nespravedlivé utrpení. Dochází k závěru, že odpověď nespočívá v tom, že by Bůh měl nějaký vyšší záměr pro bolest, ale v tom, že Bůh jednoduše nemá absolutní kontrolu nad některými aspekty reality. Kushnerova představa Boha je blízká myšlence, že Bůh je sice dobrý, ale svět obsahuje určité přirozené zákonitosti a svobodnou vůli, které Bůh nemůže vždy ovlivnit. Nevěří tedy, že Bůh „dopouští“ utrpení s nějakým vyšším cílem, ale spíše že sám s člověkem trpí a nabízí útěchu.³⁹

Vztah mezi utrpením a hříchem

Lewis: Hřích jako zdroj utrpení

Lewis vidí lidskou bolest v úzkém vztahu s hříchem. Podle něj lidstvo není v původním stavu, ale je padlé – dědičný hřích způsobil odcizení od Boha, což se projevuje nejen v duchovním, ale i ve fyzickém světě. Bolest je tedy částečně důsledkem lidské špatnosti. To ovšem neznamená, že by každé individuální utrpení bylo přímým trestem za konkrétní hřích. Lewis zdůrazňuje, že bolest působí jako forma očisty a růstu. Trpíme nejen kvůli vlastním vinám, ale také proto, že žijeme ve světě poznamenaném pádem.⁴⁰

Kushner: Utrpení nemá žádný vztah k hříchu

Kushner kategoricky odmítá myšlenku, že utrpení by bylo spojeno s hříchem. Odmítá tradiční pohled životní spravedlnosti, kdy „dobří lidé zažívají dobré věci a zlým lidem patří zlé věci.“ Představuje tezi, že život není spravedlivý, ale to neznamená, že Bůh je nespravedlivý.

³⁹ Srov. KUSHNER, H. S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. s. 57.

⁴⁰ Srov. LEWIS, C. S. *Problém bolesti*, s. 45, 89.

Přírodní katastrofy, nemoci či neštěstí nejsou podle něj důsledkem morálního selhání, ale spíše náhodou, přirozeným fungováním světa, který není dokonalý.⁴¹

Jaká je správná recepce utrpení?

Lewis: Přijetí bolesti jako Boží výchovy

Lewis věří, že správnou odpovědí na utrpení je přijetí bolesti jako nástroje, který může člověka přiblížit k Bohu. Bolest je sice těžká, ale pokud je správně chápána, může být smysluplná. Důležité je důvěřovat Bohu i přes vlastní nepochopení jeho plánů. Lewis tvrdí, že člověk si často uvědomí pravý smysl utrpení až s odstupem času nebo až v posmrtném životě. Proto je klíčové trpělivě snášet zkoušky a hledat v nich duchovní poučení.

Kushner: Přijetí vlastní odpovědnosti za reakci na bolest

Kushner má jiný přístup: Protože nevěří, že Bůh bolest posílá, soustředí se spíše na to, jak se s utrpením vyrovnat. Zdůrazňuje, že nemá smysl ptát se proč (Proč se mi to stalo?), ale spíše jak (Jak s tím naložit?). Podle něj je správnou odpovědí na utrpení posílení lidské solidarity, soucit a hledání útěchy v Bohu jako zdroji síly. Člověk by neměl čekat na vysvětlení, ale měl by aktivně hledat způsoby, jak zvládnout svůj úděl.⁴²

Jak vnímají naději a smysl bolesti?

Lewis: Bolest jako cesta ke konečné radosti

Lewisova eschatologie (učení o posmrtném životě) je jasná. Věřící, že utrpení na tomto světě je jen dočasné a že konečnou odpovědí na problém bolesti je věčný život s Bohem. Bolest tedy může mít smysl, i když jí nerozumíme, protože nás připravuje na nebeskou realitu, kde bude vše napraveno.

Kushner: Smíření se světem, jaký je

Kushner nevnímá posmrtný život jako klíč k vyřešení problému bolesti. Pro něj je důležité soustředit se na přítomný okamžik a najít smysl v životě tady a teď. Namísto hledání vyššího

⁴¹ Srov. KUSHNER, H.S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. s. 62–68.

⁴² Srov. KUSHNER, H.S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. s. 57.

plánu nebo ospravedlnění utrpení se snaží ukázat, že člověk může najít útěchu ve vztazích s druhými a v tom, že se s bolestí vyrovná důstojně.⁴³

Stručné závěrečné srovnání C. S. Lewise s H. S. Kushnerem

Lewis a Kushner představují dva zásadně odlišné (nikoliv antagonní) pohledy na problém bolesti. Lewis vidí bolest jako smysluplnou součást Božího plánu, která nás vede k duchovnímu růstu. Kushner naopak odmítá, že by bolest měla primárně vyšší smysl, a místo toho se zaměřuje na praktickou stránku zvládání utrpení. Oba přístupy nabízejí cenné podněty: Lewis dává utrpení transcendentní smysl, Kushner nabízí duchovní úlevu tím, že zbavuje Boha odpovědnosti za zlo. Výběr mezi nimi závisí na tom, jakou roli člověk přisuzuje Bohu ve světě a jak vnímá povahu reality.

⁴³ Srov. KUSHNER, H. S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. s. 105–113

Závěr

Lewisova kniha a tvorba na mne zapůsobila velice kladným dojmem. Nejen svojí formou, ale především obsahem Lewisových myšlenek. Stejně tak jako on jsem byl vychováván ve věřící rodině (adventisté), stejně jako u Lewise i moje víra upadla na mnoho let do latentního stádia. Nebyl jsem ale nikdy ateistou, stejně jako jsem nemusel nikdy projít utrpením válečné fronty. S Lewisem mne pojí stejná cesta k víře, skrze akademickou diskuzi a filosofii. Tedy nejen filosofie utěšitelka, jak ji nazýval Boëthius, ale i strážkyně majáku či maják sám. Bod světla logu, který mi řekl, kde jsem, a nabídl směr kudy plout dál. Má výchozí pozice je tedy shodná, i já hledám v sobě apologetu. Je to proces živý a aktuální, přesto se pokusím stručně vystihnout jeho základní body v kontextu Lewis-Kushner.

Lewis obhájí tradiční teodiceu, ve které je utrpení chápáno jako nástroj duchovního růstu či Boží výchovy. Lewisův pohled sice nabízí odpověď na otázku, proč Bůh dopouští bolest, avšak Lewisovy argumenty jsou v mnoha ohledech omezené realitou a rozmanitostí lidského života i lidí samotných. Jeho argumentace není universální. Na příkladu životního příběhu samotného Lewise můžeme vidět, že právě to období jeho života, které bylo těžké, plné strádání a utrpení, ho naopak vedlo k ateismu, který se navíc prohloubil peklem první světové války. Tedy přesný opak jeho argumentace. Bylo to až „nejšťastnější“ období jeho života, kdy se díky přátelům stal znovu zapáleným křesťanem a apologetou. Lewis používá průměr lidské bolesti jako Boží *hlásné trouby*. Tento koncept má tedy své limity platnosti v podobě přirozenosti a rozdílnosti každého z nás. U lidí s omezenou schopností reflexe může bolest spíše než nápravu vyvolat instinktivní reakce, jako je vztek či rezignace, nebo jen snahu nějak přežít (například alkoholismus). Tací lidé, obzvláště v sekulárním prostředí, nemusí dojít k myšlence, že k nim promlouvá Bůh skrze utrpení, ale pravděpodobněji povede k jejich rezignaci s myšlenkou, že svět či společnost je krutá a nespravedlivá.

Lewis také vychází z protestantské pozice, kdy člověka označuje za padlého vzbouřence, který musí odevzdat zbraně. Bytost, která je po svém pádu zcela zkažená a potřebuje Boží milost, aby mohla být vůbec napravena. Tento pohled však považuji za příliš úzký a radikální. Člověk nebyl stvořený jako zlý, stvořil ho Bůh, a tedy nutně dobrého. Až důsledkem lidské svobodné vůle došlo k tomu, že se „zranil“ hříchem a „ušpinil“ se jím. Člověk tedy i po svém pádu není nutně zlým a zcela zkaženým. V jeho přirozenosti zůstává touha po Bohu a schopnost růstu či nápravy v lásce a svátosti.

Bolest pak není jako prut v ruce Božích. Ale příležitost a šance, jak se stát lepším s pomocí Boží. Tedy aby se skrze svou odpověď, reakci a postoj k bolesti přiblížil Bohu a rostl v lásce. Bůh je náš Nebeský Otec. Lewis mu ale dává do ruky rákosku. Já Bohu přisuzuji mnohem mocnější „nástroj“, otevřenou náruč. Oponuji stejně jako Kushner. Člověk je vystaven tomuto světu, jehož přirozenou součástí jsou stavy, které člověk vnímá jako utrpení a bolest. Světu, jehož součástí je i sám člověk a lidé, tedy nejčastější i nejsilnější zdroje bolesti a utrpení. Nepůsobí nám ho Bůh. Je to ale Bůh, který nabízí pomocnou ruku a bezpodmínečnou lásku. Tento postoj tak odpovídá lépe představě Boží lásky, spravedlnosti a lidské důstojnosti. Pro všechny křesťany pak Bůh svoji lásku dokázal tím nejsilnějším způsobem. „Ponížil“ se z lásky k nám a stal se člověkem. Poslal na Zem svého syna jediného, aby nám dal a nabídl možnost záchrany. Osobní šanci pro každého z nás k vlastní spáse skrze spoluúčast na Ježíšově kříži. „Tedy řekl Ježíš svým učedníkům: Kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne, neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však ztratí svůj život pro mne, nalezne jej.“⁴⁴

Cílem této práce byla analýza základních Lewisových argumentů, kterými uchopuje téma lidské bolesti a utrpení. To se v rámci charakteru a daného rozsahu práce základním způsobem podařilo. Dalším z cílů byla komparace Lewisova přístupu s jiným, odlišným přístupem jiného myslitele. Použil jsem pohled a argumenty Harolda S. Kushnera, které mi z výše uvedených důvodů přijdou jako lépe odpovídající Božské přirozenosti či naší představě spravedlnosti a dobroty v kontextu tématu lidské bolesti a utrpení. Přesto ale chápu, že výsledek této práce spíše než odpovědi přináší další otázky. K samostatné práci by například stačila výše zmíněná debata Lewis kontra Anscombe. Tuto práci tedy také vnímám jako určitý základ či výchozí bod k dalším úvahám nad tímto důležitým tématem.

⁴⁴ Mat 16, 24–25

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BIBLE, Praha: Česká katolická charita, 1987

DURIEZ, C. *C.S. Lewis životopis zkušeného letopisce*. Praha: ČBS, 2016, ISBN 978-80-87287-70-5

KUSHNER, H. S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. Praha: Portál, 2018, ISBN 978-80-262-1358-1

LEWIS, C. S. *Problém bolesti*. Ostrava: Křesťanské sbory, 1992, ISBN 80-85237-39-3

LEWIS, C.S. *Zaskočen radostí*. Praha: Návrat domů, 2001, ISBN 978-80-7255-434-8

SAYER, G. *Jack: C.S. Lewis and His Times*. New York City: HarperCollins, 1988 ISBN 978-00-606-7072-6

Abstrakt

KLÍMA, J. C. S. Lewis – Problém bolesti, Analýza základních Lewisových argumentů k problematice lidské bolesti. Božejov, 2025. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Mgr. Vojtěch Šimek, Th. D.

Klíčová slova: C.S. Lewis, filosofie, bolest, utrpení, Harold S. Kushner, Boží spravedlnost, Boží všemohoucnost, Boží dobrota, Pád člověka.

Abstrakt: Práce se zabývá analýzou základních Lewisových argumentů k problematice existence lidské bolesti a utrpení. Práce je filosofického a částečně teologického charakteru, neboť Lewisova pozice je pozice křesťanského apologety. V závěru práce jsou jeho východiska podrobena srovnání s pohledem amerického rabína a myslitele Harolda S. Kushnera.

Abstract

KLÍMA, J. C. S. Lewis – *The Problem of Pain: An Analysis of Lewis's Fundamental Arguments on the Issue of Human Suffering.*

Keywords: C.S. Lewis, Philosophy, Pain, Suffering, Harold S. Kushner, Divine Justice, Divine Omnipotence, Divine Goodness, The Fall of Man.

The thesis analyzes Lewis's fundamental arguments concerning the existence of human pain and suffering. The work is philosophical and partially theological in nature, as Lewis's position is that of a Christian apologist. In the conclusion, his premises are compared with the perspective of the American rabbi and thinker Harold S. Kushner.